

Abay Kunanbayev'in Kara Sözder Adlı Eserinde Eğitim Konusu

Ahmet YILDIZTAŞ

PhD, senior lecturer at SDU University, Kaskelen, Kazakhstan, ahmet.yildiztas@sdu.edu.kz

Öz

Bu makalede, 19. Yüzyılda yaşamış, Kazakların büyük şairi ve Kazak Edebiyatı'nın kurucuları arasında gösterilen Abay Kunanbayev'in "*Kara Sözder*" adlı eserinde geçen eğitim konusu ele alınmıştır. Bu çalışmada verilerin derinlemesine ele alınarak incelendiği, verilerin arasındaki ilişkileri belirlemeyi hedefleyen nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Verileri toplarken de nitel araştırma desenlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Abay Kunanbayev, Kazak halkının bilgi, medeniyet ve kültür seviyesinin daha ileri seviyelere gelebilmesi için toplumun eğitilmesinin şart olduğunu belirtmektedir. Abay Kunanbayev, "*Kara Sözder*" adlı eserinde eğitim konusu üzerinde yoğun bir şekilde durmuştur. Abay Kunanbayev'in amacı eğitimle Kazak halkına bir medeniyet sıçraması yaşatmaktır. Böyle büyük bir amacın veya hayalin gerçekleşebilmesi için de insanların en güzel şekilde yetiştirilmesi ve eğitilmesi şarttır.

Anahtar Kelimeler: Abay Kunanbayev, Eğitim, Kara Sözder, Kazak Halkı, Çarlık Rusya, Çocuk Eğitimi.

The Subject of Education in Abay Kunanbayev's Book Kara Sözder

Abstract

In this article, will be discussed Abay Kunanbai's (a person who lived in the 19th century, a big poet of Kazakh literature and one of the founders of the Kazakh Literature) work about education which is called "*Qara sozder*". Abay Kunanbayev stated that it is necessary to educate the society in order to advance to a higher level of knowledge, civilization and culture fort he Kazakh people. Abay Kunanbayev highly focused on education in his book "Qara sozder". Abay Kunanbayev's aim was to encourage the Kazakh nation to make a leap in civilization through education. In order to achieve such a significant goal it is essential to bring up and educate the people.

Key words: Abay Kunanbayev, Eğitim, Kara Sözder, Kazak Halkı, Çarlık Russia, Çocuk eğitimi.

Giriş

Modern Kazak Edebiyatı'nın kurucusu, şair ve felsefeci olan Abay Kunanbayev, 10 Ağustos 1845 yılında Kazakistan'ın Semey ilinin Şıngıs Köyü'nde doğmuştur. Abay'ın büyük dedesinin adının

Irgızbay, dedesinin isminin Öskembay ve babasının adının Kunanbay olduğu belirtilmelidir. Dönemin Kazak toplumunda erkekler, çok eşli evlilik yapmaktaydılar.

Abay, Kunanbay'ın ikinci eşi Ulcan'dan doğan üç erkek çocuğun en büyüğüdür. [1; 63-67] Abay'ın annesi Kazakların Boşan boyundan soylu bir aile olan Bertisler'dendir. Abay'ın asıl adı İbrahimdir. Annesi onu çocukluğunda severken Kazak Türkçesi'nde “derin düşünceli, temkinli” anlamlarına gelen “abay” diye sevdiği için Abay'da bu ismi mahlas olarak kullanmaya başlamıştır. Abay, Orta Cüz Kazakları'ndan Argın Boyu'nun Tobıktı koluna mensuptur [2; 373]

Abay Kunanbayev ve Yaşadığı Dönem

Abay Kunanbayev'in (1845-1904) yaşadığı dönem, Kazak topraklarının Çarlık Rusya'sının idaresi altına alınma sürecinin tamamlanması ile Çarlık Rusya'sının çöküşünün hızlandığı zaman dilimlerini kapsar. Çarlık Rusya'sının Kazak topraklarını idaresine geçirme süreci, on dokuzuncu yüzyılın otuzlu yıllarında başlayıp yirminci yüzyılın ortalarında tamamlanmıştır [3; 184-194]

Bu dönemde, Kazak halkının yaşam tarzları değişmeye başlamış, eski geleneklerin yerini yeni âdetler almış, yerleşik hayata geçiş süreci hızlanmış, hayvancılıkla geçimin yerini ticaret almaya başlamıştır. Bu dönemde yine Rus kültürüne ve onun aracılığıyla Batı kültürüne ait değerler Kazak kültürüne girmeye başlamıştır. Kazak toprakları bu dönemde bölgelere ayrılmıştır. Kazak bölgesinin yerel yöneticileri sadece görünüşte seçilmekteydiler. Gerçekte olan ise her bir bölgenin, oraya hakim olan boy beylerinin yönetici olması ve Çarlık hükümetinin o beyleri onaylamasından ibarettir. Ruslar, Kazakistan'ı Kazak toplumundaki boy tasnifine ve “ata jolı” denilen töreye dayalı geleneksel sosyal yapı çerçevesinde yönetmişlerdir.

Bu dönemde Çarlık Rusya'nın Rusları Kazakistan topraklarına göçe teşvik etmesi de bir başka sosyal ve siyasi karmaşıklığa sebep olmuştur. Rusya'nın iç bölgelerinden başlayan göç dalgasıyla yoksul Rus çiftçileri, önce Kazakistan sınırlarına yakın yerlere daha sonra da Kazakistan topraklarının verimli bölgelerine yerleşmeye başlamıştır. Bu durum hem Kazak halkının yoksullaşmasına sebep olmuş hem de Kazaklarla göçmen konumundaki yoksul Rus çiftçileri arasında çatışmaların patlak vermesine sebep olmuştur.

Rus Çarlığı'nın Kazak toprakları üzerinde uyguladığı diğer bir politika da, Çarlığın siyasî suçlu olarak gördüğü aydınları bu bölgeye sürgün etmesidir. Ancak bu siyasetin Kazak halkı için büsbütün kötü olduğu söylenemez. Nitekim Çarlığın siyasî suçlu olarak gördüğü aydınlardan bazıları Kazakların aydınlanmasına dolaylı olarak da olsa katkılar sağlamışlardır. Bu durum Kazakistan'daki eğitim anlayışının değişimiyle yakından ilgilidir.

On dokuzuncu yüzyılın ortalarına kadar Kazakistan'da geleneksel İslâmî eğitim anlayışı yaygın olmuş ve daha çok erkek çocukları medreselerde okutulmuştur. Rusların Kazak topraklarını ele geçirmesiyle birlikte kız çocuklarının Müslüman okullarındaki eğitime katılma oranları giderek artmıştır. Örneğin, 1884 yılında Verniy, Kapal ve Sergiopol illerindeki Müslüman okullarında kırk yedi bin beş yüz erkek ve on yedi bin üç yüz kız çocuğunun öğrenim gördüğü bilinmektedir. 1897 yılına ait nüfus sayımı ile ilgili belgelere göre ülke halkının % 8,1'nin okur-yazar olarak eğitilmiş sınıfını oluşturduğu kaydedilmiştir. Okur-yazar sayısının yalnızca dörtte birinin kadınların oluşturduğunu belirtmekte yarar vardır (Aldajumanov, 1994: 247). Söz konusu sayım, Kazakistan ülkesinin ancak bir bölgesine ait olan sonuçları göstermekteyse de, bu sayım en azından bütün bir ülkedeki eğitim seviyesinin oldukça düşük olduğuna açıkça işaret etmektedir. [3; 247]

Yirminci yüzyılın ilk yıllarında Kazakistan'da okuma yazma oranında bir artış olduğunu gösteren hiçbir belirti bulunmamaktadır. Bu dönemde okul çağındaki her on çocuktan sadece biri okula daha doğrusu medreseye gidebilmekteydi. Üç ilâ dört yıl süren medrese eğitiminde İslâm dinine ilişkin bilgiler ve İslâm felsefesi ile birlikte astronomi, tarih, dilbilimi, tıp ve matematik okutulmaktaydı.

Abay Kunanbayev, Sultan Mahmut Toraygırov, Magcan Cumabayev, Beyimbet Maylin gibi Kazak aydınları, ilk eğitimlerini bu tarz medreselerde almışlardır. Ancak bu dönemlerde dinî okullar, başka bir deyişle medreselerin çağın taleplerine cevap veremez duruma geldikleri ve bu okulların yeniden yapılandırılmasını savunan bir hareket başladı. Ceditçilik yani yenilikçilik adıyla anılan bu hareket, çağdaş sistemle işleyen okulların kurulması gerekliliğini savunmaktaydı. Nitekim aydınların desteğiyle açılan bu tür okullarda aritmetik, coğrafya, biyoloji, tarih gibi çağdaş bilimlerin ders müfredatına alınmıştır. Bu bir yandan eğitimin dinî ve lâik olmak üzere iki yönde yürütülmesine yol açmışken diğer yandan yenilenen bir Kazak kültürünün doğuşuna zemin hazırlamış gözükmektedir.

Abay'ın hayatına baktığımızda Abay'ın bazı yetim çocukları bizzat bu türden yeni okullara kaydettirdiğini görmekteyiz. Bu o dönemde yalnızca Abay'ın değil daha pek çok sayıda Kazak aydınının, modern eğitim anlayışını benimsediğini söyleyebiliriz. Yaşadığı döneminin bu çalkantılı olayları, Abay'la birlikte Kazak Halkı'nı da etkisi altına almıştır. O dönemin Rus politikalarında, kazak kültürünün, örf ve adetlerinin, yok edilmesi amaçlandığı için Kazak Halkı çok büyük sıkıntılara, zulümlere ve işkencelere maruz kalmıştır. Açlıkla ve hastalıklarla karşı karşıya kalan Kazaklar, büyük sıkıntılar yaşamışlardır. Halkın gıdaları yok edilirken, çeşitli nükleer denemelerle Semey halkı radyasyona maruz bırakılmıştır.

Abay'ın çocukluğu on dokuzuncu yüzyılın ortalarına rastlar. Bu yıllar Kazakistan'da Rus sömürgecilerinin iyice yerleştiği eski ile yeninin mücadelesinin başladığı devirdir. [4; 139]

Abay, Kazak şair ve yazarları arasında en tanınmış edebi şahsiyettir. Abay, eserlerinde genel olarak hikmetli ve sade bir dil kullanmıştır. Abay'ın edebi kişiliği şiirle başlamış daha sonra "*Kara Sözder*", gibi nesir alanında da çok güzel eserler kaleme almıştır. Abay'ın "*Kara Sözder*" eseri, Kazak Edebiyatı'nın nesir alanında en güzel örneklerinden biridir. Abay'ın "*Kara Sözder*" adlı eserinin neredeyse tamamı nasihat tarzında olup toplamda 45 sözden oluşmaktadır. Abay "*Kara Sözder*" adlı eserde, halk içerisinde toplumsal yaralara sebep olan adaletsizlik, hasetlik, övünme, yalan, dedikodu, tembellik vs. gibi konularının yanında eğitim konusunu da geniş bir şekilde ele almıştır. Abay, toplumun bu virüslerden kurtulması için çok çaba sarf etmiştir.

Abay, eserlerinde Kazak Halkı'nın varlığını, milli kültürünü, toplumunun derinliklerinde yatan sırrını, bir başka deyişle toplumsal kodlarını büyük bir incelikle ele almaktadır. Abay'a göre insanın; maneviyatı zengin, Allah'a gönülden bağlı, bu gönül zenginliğiyle adaleti seven, hak yolunda yürüyen bir vatandaş olarak yetiştirilmesi sağlanmalıdır. Abay'ın insanlık üzerinde dile getirdiği düşünceleri Konfüçyüs, Aristoteles, Farabi, Gazali, Arabi, Tolstoy, Dostoyevski gibi düşünürlerin düşüncelerine oldukça benzemektedir. [5, 278]

1. Eğitim

Eğitim, insanlık tarihi kadar eskidir. Toplu halde yaşamının söz konusu olduğu her ortamda insanlar arasında sürekli bir etkileşim ve bilgi akışı vardır. Geçmişten günümüze milletlerin bugününün ve yarınının şekillenmesinde eğitimin yeri ve önemi her zaman vurgulanmıştır.[6; ?]

Eğitimi, sadece tarihle etkileşimi dikkate alınarak anlaşılabilen bir süreç olarak tanımlayan eğitim tarihine göre, tarih boyutu ihmal edilerek, eğitim sistemlerini ve öğretim yöntemlerini açıklamak mümkün değildir. Eğitim tarihi birçok ihtiyaca cevap verebilir. Onun sayesinde eğitim geleneklerinin orijinleri keşfedilebilmektedir. [7; ?]

Eğitim, kavramı ile ilgili değişik tanımlardan bazıları aşağıda verilmiştir:

Eğitim, bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir. [8; 12]

“Eğitim” sözcüğü Türkçe’de birbirinden farklı altı anlamı ifade edecek biçimde kullanılmaktadır. Bunlar:

1. Disiplin,
2. Sosyal hizmet,
3. Kazantı,
4. Öğrenim,
5. Sosyal kurum ve
6. Kasıtlı kültürlenme sürecidir”. [8; 9]

“Eğitim, geniş anlamda, bireylerin toplumun standartlarını, inançlarını ve yaşama yollarını kazanmasında etkili olan tüm sosyal süreçlerdir. Kişinin yaşadığı toplum içinde değeri olan, yetenek tutum ve diğer davranış biçimlerini geliştirdiği süreçlerin tümüdür ”. [9; 10]

Abay'ında eserlerinde üzerinde en çok durduğu konulardan biri eğitimidir. İnsanoğlunun yemeye içmeye ihtiyacı olduğu kadar eğitime de ihtiyacı vardır. Nasıl yeme içme ile beden canlı kalır, gelişirse; marifetle, ilimle de varlığını devam ettirir. Bunun gibi toplumların da canlı kalabilmeleri ve varlıklarını sürdürebilmeleri için eğitilmiş nesillerin olması şarttır. [10; 99]

Abay, eğitimin, Kazak halkının geleceği için en önemli meselelerden biri olduğunun farkındadır. Abay, bu önemli mesele için halkın bütün hassasiyetlerini kullanmıştır. Abay'a göre eğitim, doğumla başlayıp ölene kadar devam eden bir süreçtir. Abay, bunu yedinci sözde şöyle dile getirir:

“Jas bala anadan tuwğanda eki türli minezben tuwadı. birewi - işsem, jesem, uyqtasam dep turadı. Bular- tänniñ qumarı, bular bolmasa, täñ janğa qonaq üy bola almaydı. Häm özi öspeydi, quwat tappaydı. Birewi - bilsem eken demeklik. Ne körse soğan talpınıp, jaltır-jultır etken bolsa, oğan qızıǵıp, awzına salıp, dämin tatıp qarap, tamaǵına, betine basıp qarap, sırnay-kerney bolsa, dawısına umtılıp, onan erjetiñkiregende iyt ürse de, mal şuwlasa da, birew külse de, birew julası da tura jügirip, “ol nemene?”, “bul nemene?” dep, “ol nege üytedi?” dep, “bul nege büytedi?” dep, közi körgeñ, qulaǵı estigenniñ bärin surap, tınıştıq körmeydi. Muniñ bəri - jan qumarı, bilsem eken, körsem eken, üyrensem eken degen”. [11; 139]

(Çocuk anasından doğduğunda iki türlü huy ile doğar: Biri devamlı içmek, yemek ve uyumak ister. Bunlar bedeninin ihtiyacıdır. Bunlar olmazsa beden cana misafirhane olamaz. Kendisi hem büyümmez, hem güç kazanamaz. İkincisi bilmek istemesidir. Ne görse ona doğru yönelir, parlayan şeylere ilgi duyup, ağzına götürür, tadına bakar, boynuna, yüzüne sürüp basıp tanımaya çalışır. Mızıka veya kaval olsa, sesine dikkat kesilir, “biraz daha büyüyünce köpek havlasa da, koyun kuzular uğuldası da, biri gülse de, biri ağlasa da hemen ona doğru koşarak “O ne?”, “Bu ne?”, “O niye böyle yapıyor”, “Bu niye niye böyle yapıyor?” diye gözünün gördüğü kulağının işittiği her şeyi sorup rahat vermez. Bunların hepsi bilmek, görmek ve öğrenmek isteyen canın arzularıdır)

Abay'a göre eğitimde bir başka önemli mesele de eğitim alacak kişinin istekli olması ve bu yolda gayretli olması gerekir. Eğitimi alacak kişi bilgiyi bir ihtiyaç olarak görüp, bilgiye aşık olmalıdır. Abay'a göre insan hasımlık ve rekabet duygusuyla hareket ederse eğitimde hedefine ulaşamaz. Abay, otuz sekizinci sözde bununla ilgili şunları dile getirir:

“Ğılım-bilimdi äweli bastan bala özi izdenip tappaydı. Basında zorlıqpenen yaqı aldawmenen üyir qılıw kerek, üyrene kele özi izdegendey bolǵanşa. Qaşan bir bala ğılım, bilimdi mahabbatpenen kökserlik bolsa, sonda ğana oniñ atı adam boladı”. [11; 164]

(İlim ve bilimi çocuk evvela kendisi araştırarak bulamaz. Başta zorla veya kurnazlıkla alıştırmak, merakını çekmek gerek. Kendisi merak edip arayacak hale gelene kadar öyle yapılmalı. Ne zaman çocuk ilim ve bilimi sevgiyle isterse, o zaman adam olmuş demektir).

Abay gençlerin eğitimi konusunda son derece titiz davranmıştır. Abay, sözlerinde Kazak halkının eğitimsizliğinden, cahilliğinden, tembelliğinden şikâyet etmektedir. Birinci sözde eğitimin ve bilmenin öneminden şöyle bahseder:

“Ğılım bağıuw? Joq, ğılım bağıarğa da ğılım sözün söyleser adam joq. Bilgeniñdi kimge üyretersiñ, bilmegeniñdi kimnen surarsıñ? Elsiz-künsizde kezdemeni jayıp salıp, qolına kezini alıp otırğanniñ ne paydası bar? Muñdasıp şer tarqatısar kisi bolmağan soñ, ğılım özi bir tez qartayta- tuğın küyik”. [11; 133]

(İlim ile meşgul olmak mı? Hayır, ilim meşguliyeti için ilim hakkında konuşacak kimse yok. Bildiğini kime öğreteceksin, bilmediğini kimden soracaksın? Uçsuz bucaksız ovada örtüyü yayıp eline değnek alıp oturmanın ne faydası var).

Abay, on dokuzuncu sözde ise insan olmanın en önemli ölçülerinden birinin de eğitim olduğunu şöyle dile getirir:

“Adam ata-anadan tuwğanda esti bolmaydı: estip, körip, ustap, tatıp eskerse, dünyedegi jaqsı, jamandı tanıydı dağı, sondaydan bilgeni, kör- geni köp bolğan adam bilimdi boladı. Estilerdiñ aytqan sözderin eskerip jürgen kisi özi de esti boladı. Arbir estilik jeke özi iske jaramaydı. Sol estilerden estip, bilgen jaqsı nârselerdi eskerse, jaman degennen saqtan- sa, sonda iske jaraydı, sonda adam dese boladı”(Ayan, 2017). [11; 147-148]

(İnsan doğduğunda şuurlu olmaz. Duyarak, görerek, tutarak, tadarak dünyanın iyi ve kötüyü tanır. İşte böyle yaşadıkları ve gördükleri çok olan insan bilgili olur. Akıllıların söylediği sözleri dinleyip uygulayan kişinin kendisi de akıllı olur. Her bir akıl tek başına her zaman bir işe yaramaz. O akıllılardan duyup öğrendiği iyi şeyleri dikkate alsa, kötülüklerden sakınsa, o zaman akıl işe yarar, o zaman insan dese olur).

1.1. Çocuk Eğitimi

“Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye” demektir (TDK, 2005). [12; ?]

Bir davranışın öğrenme ürünü sayıla bilmesi için onu, “Bireyin sonradan kazanmış olması ve en azından belli bir kararlılıkla göstermeye başlaması gerekmektedir”. [13; ?]

Bir toplumu ayakta tutan fertlerdir. Fertlerin özellikle küçük yaştan başlayıp iyi yetiştirilmesi gerekir. Abay’a göre eğitim, insanın özüdür, temelidir, vazgeçilmezdir. Abay’ın arkadaşı, sürgündeki Rus aydını Mihaylov da eğitime büyük önem vermektedir. Ona göre halkla halkı, insanla insanı eşitlik derecesine ulaştıran şey, eğitimidir. Kazak çocukları okumalıdır. Ancak memur olma, yönetici olma düşüncesiyle değil, halka hizmet etme düşüncesiyle okumalıdır. O, daha sonra Abay’a çocuklarını okutmasını salık verir:

“Sizin için iki şey söyledim: Kazakların genç nesline, mesela sizin çocuklarınızdan başlayarak, ‘okumak, okumak, okumak’ derdim. Rusça okumak! İkinci ise, okunan ile öğrenileni halka yaymaktır” [14]^[14]_[SEP]

Abay, *Kara Sözder* adlı eserinin yirmi beşinci sözünde çocukları eğitmenin, yetiştirmenin her şeyden daha önemli olduğunu şu sözlerle ifade eder:

“Tuwrasın oylağanda, balaña qatın äperme, enşi berme, bariñdi salsañ da, balaña oristiñ ğılımin üyret! Mina men aytqan jol - mal ayar jol emes. Qudaydan qorıq, pendeden uyal, balañ bala bolsın deseñ - oqıt, mal ayama! Äytpese, bir it qazaq bolıp qalğan soñ, sağan rahat körsete me, özi rahat köre me, ya jurıtqa rahat körsete me?” [11; 152]^[11]_[SEP]

(Doğrusunu şudur ki, gerekirse çocuğunu evlendirme, miras bırakma, ancak tüm varlığını ortaya koysan da, evladına Rusların ilmini öğret! Benim söylediğim yol mal esirgeyecek yol değildir. Allah’tan kork, insanlardan utan, çocuğun çocuk olsun istiyorsan, okut, malımı esirgeme! Aksi takdirde, serseri bir Kazak olduktan sonra, sana huzur vermez, kendisi de huzur bulmaz, halka da huzur vermez).

Abay, başka bir yerde çocuklarını okutma amacı, şu cümlelerle ifade eder:

“Bu çocuklardan yeni bir nesil yetiştirsem.. Yeni neslin yeni insanını yetiştirsem bundan sonraki avuntum da desteğim de ümidim de onlar olurdu..”. [15]^[15]_[SEP]

3. Araştırma Yöntemi

Araştırmada verilerin derinlemesine ele alınarak incelendiği, verilerin arasındaki ilişkileri belirlemeyi hedefleyen nitel araştırma yöntemi kullanıldığı gibi; araştırmada veri toplamak amacıyla nitel araştırma desenlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi yöntemi, elde edilen yazılı materyallerin incelendiği nitel araştırmanın desenlerinden birisidir.

3.1. Araştırmanın Metodoloji

Bilimsel araştırmalarda kullanılan yöntemler, nicel ve nitel araştırma yöntemleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. “Nicel araştırmalar (Quantitative Research), tespit edilen bir problemin teorilerle test edilmesinin, sayılar ile ölçülmesinin ve istatistiksel teknikler yardımıyla analiz edilmesinin adıdır. Bir diğer açıdan bakıldığında sayısal araştırmalar şeklinde de adlandırılabilir. Bu araştırmalarda, değişik metotlardan faydalanarak verileri toplama ve bu verileri istatistikî tekniklerden yararlanarak ölçme ve değerlendirme yapmak önemli bir yer tutmaktadır. Nitel araştırmalarda çoğu zaman *Nasıl?*, *Niçin?*, *Ne şekilde?* gibi soruların cevapları aranırken, Nicel araştırmaların *Ne kadar?*, *Ne kadar sıklıkla?*, *Kaç tane?*, *Ne ölçüde?* şeklindeki soruları cevaplamaya çalıştığı görülmektedir” [16]^[16]_[SEP] (Padem, Göksu ve Konaklı, 2012: 57-58).

3.2. Araştırmanın Evreni

Evren, üzerinde araştırma yapılacak olan ve belirli bir tanıma uyan birimlerin oluşturduğu bir başka deyişle araştırmacının çalışma alanını oluşturan ve elde ettiği sonuçları genelleştirdiği topluluktur. [17]^[17]_[SEP] (1987; Özmen, 2000).

Bu çalışmanın evrenini Abay Kunanbayev'in *Kara Sözder* adlı eserlerinde geçen eğitim teması oluşturmaktadır.

3.3. Verileri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Nitel araştırmalara uygun olarak desenlenen araştırmalarda amaca hizmet eden nitel veri toplama yöntemlerinden sıklıkla kullanılanları gözlem, görüşme ve doküman analizidir.

Çalışmada, araştırmada belirtilen problemlerin çözülmesine yönelik veri toplama aracı olarak doküman toplama etkinlikleri yapılmıştır. Bu etkinlikte yer alan veriler şunlardır:^[11]

- 1- Kitaplar
- 2- Süreli Yayınlar (Gazete ve Dergi)
- 3- Doktora ve Yüksek Lisans Tezleri
- 4- Başvuru Eserleri (Ansiklopediler ve d.)
- 5- Resmi Yayınlar (İstatistikler)

Çalışmada kullanılacak verilerin toplanması etkinliğinde yukarıda belirtilen araçlar tercih edilmiştir. Çalışmada, bu araçların kullanılmasının öncelikle hedefi planlı ve güvenilir bir çalışma ortaya koyabilmektir. Çalışmada, araştırma için gerekli verilerin toplanabilmesi adına ilgili Türkçe, Rusça ve Kazakça kaynak taraması yapılmış; bu kaynaklardan çalışmaya katkı sağlayabilecek kısımlar alınmıştır. Rusça ve Kazakça'dan alınan verilerde Kiril alfabesinden Latin alfabesine çeviriler yapılmış; sonra da bu çeviriler Türkçeye tercüme edilmiştir. Çalışmada, araştırmayla ilgili yazılmış kitapların taraması yapılmış; özellikle Kazakça'dan Türkçeye tercüme edilmiş eserlerden de istifade edilmiştir. ; özellikle Kazakça'dan Türkçeye tercüme edilmiş eserlerden de istifade edilmiştir. Özellikle Ayan'ın (2017), *Bir Devrin Aynası Abay Kunanbayev ve Kara Sözler* adlı eseri ve Kibar'ın (2014). *Şiirler, Nasihatler* (Kara Sözler), Abay Kunanbayev'in eserlerinden yapmış olduğu çeviriler önemli veri kaynaklarıdır.

Çalışmada, yapılan doktora ve Yüksek lisans (Master) çalışmalarından alınan veriler de kullanılmıştır. Dinara Duisebayeva'nın (2008), Ankara, Gazi Üniversitesi^[12]Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda yapmış olduğu *Mehmet Akif Ersoy'un "Safahat" ile Muhtar Avezov'un "Abay Yolu" Adlı Eserinin Tema Bakımından İncelenmesi*, adlı doktora tezi veri elde etme adına önemli bir kaynaktır. Çalışmada, ayrıca *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* gibi önemli ansiklopedilerden de veriler alınmıştır.

3.4 Verileri Çözümleme Teknikleri

Araştırmalarda niteliksel verilerin çözümlenmesinde kuramsal (teorik) yaklaşım ile verilerin analizi arasında çok sıkı bir bağ vardır. Bu bağ verilerin çözümlenmesi esnasında odaklanılacak birimleri belirlemektedir. Bu sebeple niteliksel olan verilerin analizinde ve yorumlanmasında asıl olarak alınan kuramsal yaklaşıma ait çeşitlilik ölçüsünde veri analizi ve yorumlamada farklılıklardan söz edilebilir. Fakat bütün niteliksel verilerin analizinde ortak olan süreçler şunlardır: Verilerin ayıklanması, verilerin görsel olarak hazır hale getirilmesi ve sonuç çıkarma [18]^[11]_[SEP] (Kümbetoğlu, 2005: 151-158; Yıldırım ve Şimşek, 2005: 221-240).

Çalışmada, elde edilen veriler sınıflandırıldıktan sonra yapılması gereken işlem verilerini çözümlmek, verilerle ilgili değerlendirmeleri ortaya konması için nitel veri analizi çeşitlerinden *içerik analizi* ve onun türlerinden biri olan *Yapısal İçerik analizi* tekniği kullanılmıştır.

Çalışmada genel olarak Mehmet Akif ve Abay Kunanbayev'in eserlerindeki 19'u benzer 6'sı farklı temanın ortaya konulmasında betimsel analiz, yapılan etkinlikler neticesinde elde tespit edilen verilerin değerlendirilmesinde ise içerik analizi kullanılmıştır. [10; 75]

Sonuç

Eğitim konusu, Abay Kunanbayev'in, önem verdiği ve eserlerinde en çok ele aldığı konulardan bir tanesidir. Çalışmada, Abay'ın "*Kara Sözder*" adlı eseri incelenerek onun eğitimle ilgili düşünceleri ele alınmıştır. Abay'a göre eğitim, bir ülkenin, bir milletin geleceği adına çok önemlidir. Abay, eğitimsiz bir halkın veya eğitimsiz bir neslin o halkı felaketlere sürükleyebileceği düşüncesindedir. Çalışmada, Abay'ın kişilerin eğitime karşı istekli olması ve eğitimi kendilerine bir ihtiyaç olarak görmesi gerektiği düşüncesine de yer verilmiştir. Abay, bu çalışmada ayrıca eğitimin doğumla başlayıp ölümle bittiğini; eğitim alınırken rekabet ve hazımsızlığa girmemek gerektiğini de özellikle dile getirmektedir. Abay'a göre insani değerlerle yaşayıp, başka medeniyetlere katkı sağlayabilmek için mutlaka eğitime ihtiyaç vardır. Eğitim, "Alternatif bakış açıları sunarak açık fikirliliği kolaylaştırır". [14]^[11]_[SEP]

KAYNAKÇA

- 1- Auelbekova, S. (2003). *Kazakça Yayınlarda Dil ile İlgili Görüşler ve Uygulamalar*. Doktora tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili Anabilim Dalı.
- 2- *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (2003), C, XXVIII, Ankara: İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM)
- 3- Aldajumanov, K. S. (1994). *Kazakistan Tarihi, Oçekri*, Almatı.
- 4- Asanbay, A. (2003). *Turan Büyükleri*. Çev. A. Özdemir. İstanbul: Kazakistan SDÜ Yay.
- 5- Kunanbayev, A. (1993). *Kara Söz, Poemalar-Abay*, Kniga Slov, Almatı: Poemıy.
- 6- Çağlayan, A. (2006), *Geçmişten günümüze eğitim kurumları* , İstanbul: Gülhane Yayınları.
- 7- Mialaret, G. (2001).*Eğitim bilimlerinin gelişimi* , (Çev: Hüseyin Izgar ve Musa Gürsel), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- 8- Ertürk, S. (1975). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Yelkentepe Yayınları.
- 9- Fidan N. (1986). *Eğitim Bilimlerine Giriş*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- 10- Yıldıztaş, A. (2019). M. Akif Ersoy ve Abay Kunanbayev’in Eserleri’nin Tematik Olarak Mukayesesi. Doktora tezi. Saraybosna: International Burch University, Eğitim ve Beşeri Bilimler Fakültesiö Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- 11- Ayan, E. (2017), *Bir Devrin Aynası Abay Kunanbayev ve Kara Sözler*. Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi.
- 12- TDK. (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- 13- Bloom, Benjamin S. (1998). *İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme*, Çev: Durmuş Ali Özçelik, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 174, İstanbul.
- 14- Avezov, M. (2002). *Abay Jolı*. 1-4 kitap. Almatı: Jazuvşı.
- 12- Kansu, N. A. (1932), *Pedagoji tarihi*, İstanbul: Maarif Matbaası.

- 13- Binbaşıoğlu, C. (1982), Eğitim düşünçesi tarihi, Ankara: Binbaşıoğlu Yayınevi.
 - 14- Binbaşıoğlu, C. (1988), Eğitime giriş, Ankara: Binbaşıoğlu Yayınevi.
 - 15- Jordan, A., Carlile, O., Stack, A. (2008). Approaches to Learning, a guied for teachers. Open University res. England.
 - 16- Padem, H., Göksu, A. ve Konaklı, Z. (2012). *Araştırma Yöntemleri: Spss Uygulamalı*. Sarajevo: International Burch University.
 - 17- Özmen, A. (2000). *Uygulamalı araştırmalarda örneklem yöntemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
 - 18- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*.